Lärarhandledning

Zanele Muholi
Hasselblad Award 2026

10 oktober 2026 – 4 april 2027
Hasselblad Center

Innehållsförteckning

s. 2 Till dig som undervisar

s. 3 Hasselbladstiftelsen & Hasselbladpriset

s. 4 Zanele Muholi

s. 6 *Faces and Phases*

s. 8 *Somnyama Ngonyama*

s. 10 Tidslinje och arkiv

s. 13 En samtalsguide för dig som besöker utställningen

s. 14 Anteckningar

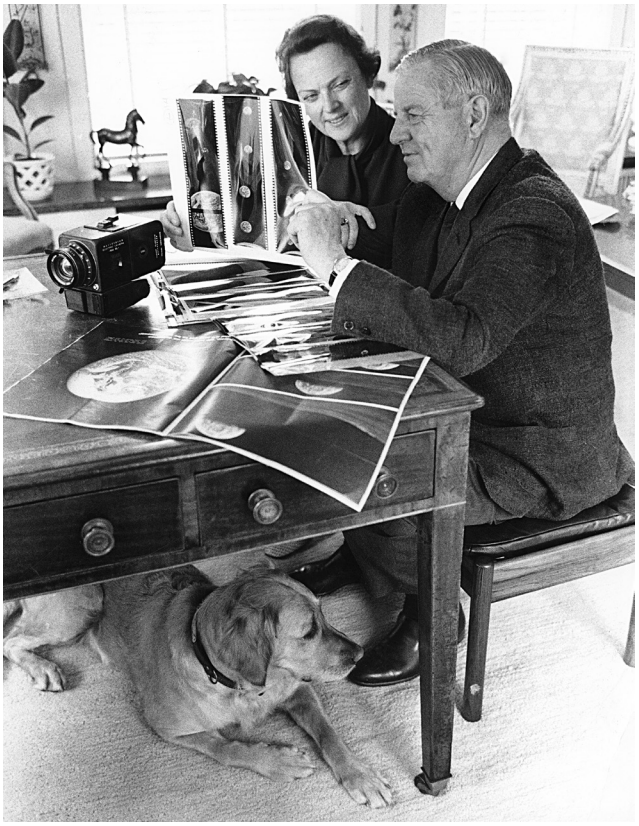
Framsidan:
Vile, Gothenburg, Sweden, 2015
© Zanele Muholi

Till dig som undervisar

Det här materialet kan användas som förberedelse inför, under eller efter ett besök i utställningen *Zanele Muholi Hasselblad Award 2026* och riktar sig till dig som arbetar med elever som är 15 år och äldre (årskurs 9 och gymnasiet). Handledningen lyfter fram tre centrala serier från Zanele Muholis konstnärskap och fördjupar sig i samtida frågor som utställningen väcker. Materialet innehåller även praktiska övningar som tar avstamp i utställningens fotografiska serier och teman.

Materialet är tänkt att fungera flexibelt. Handledningen är uppdelad i sex delar som kan användas var för sig eller tillsammans och avslutas med en mer generell samtalsguide. Du som lärare väljer själv vilka delar som passar din undervisning och din elevgrupp.

Hasselbladstiftelsen erbjuder kostnadsfria visningar och skollektioner för grundskolor och gymnasieskolor. Du kan boka en sådan visning genom att skicka en förfrågan till visning@hasselbladfoundation.se.

Erna och Victor Hasselblad på Råö, 1969
Foto: Lennart Nilsson

Om Hasselbladstiftelsen och Hasselbladspriset

Hasselbladstiftelsen
Victor och Erna Hasselblad byggde tillsammans upp ett kameraföretag på 1940-talet och utvecklade världens första mellanformatskamera. Den höga bildkvalitén var viktig när NASA valde att använda Hasselbladkameran på 1960-talet. Med hjälp av den såg vi månen – men även jorden – som vi aldrig sett den förr. Under 1970-talet sålde Erna och Victor kameraföretaget.

Hasselbladstiftelsen bildades och i den förenas parets engagemang för fotografi, natur, vetenskap. Stiftelsens syfte är att stödja forskning och undervisning inom fotografi och naturvetenskap. Detta görs bland annat genom den fotografiska forskningen och utställningsverksamheten som bedrivs på Hasselblad Center. En viktig del av stiftelsens arbete är det årliga utdelandet av det internationella Hasselbladpriset i fotografi.

Hasselbladspriset
Hasselbladstiftelsens internationella pris i fotografi Hasselbladpriset är ett internationellt pris i fotografi och anses vara världens mest prestigefyllda. Hasselbladpriset tilldelas en fotograf som blivit erkänd för ”framstående fotografisk gärning”, i enlighet med Erna och Victor Hasselblads testamente. Den som får priset kan vara en person som har gjort banbrytande insatser inom fotografi, har haft en avgörande betydelse för yngre generationer av fotografer, genomfört flera internationellt betydande fotografiska projekt och fortsatt att utvecklas konstnärligt.

För närvarande består priset av 2 000 000 kronor, en guldmedalj och ett diplom. Pristagaren tillkännages vanligtvis den 8 mars, på Victor Hasselblads födelsedag. Senare samma år öppnar en utställning med pristagarens verk i Hasselblad Center.

Portrait Zanele Muholi
Foto: Ikram Abdulkadir

Zanele Muholi Hasselblad Award 2026

Den sydafrikanska fotografen och visuella aktivisten Zanele Muholi är årets mottagare av Hasselbladpriset, världens mest prestigefyllda pris inom fotografi. Hen är den 46:e konstnären som tilldelats priset, och uppmärksammas med en utställning på Hasselblad Center i Göteborg.

Hasselbladpriset uppmärksammar inte bara en fotografs konstnärskap, utan också den betydelse arbetet har haft i ett större konstnärligt och samhälleligt sammanhang. Zanele Muholi beskriver sig som visuell aktivist och använder fotografiet för att skapa synlighet och kräva respekt för svarta queera personer, samtidigt som hen utmanar tystnad, fördomar och diskriminering, inte minst i hemlandet Sydafrika.

Få samtida fotografer har haft lika stor betydelse för hur vi ser på fotografiets roll i frågor om representation, synlighet och mänsklig värdighet som Zanele Muholi.

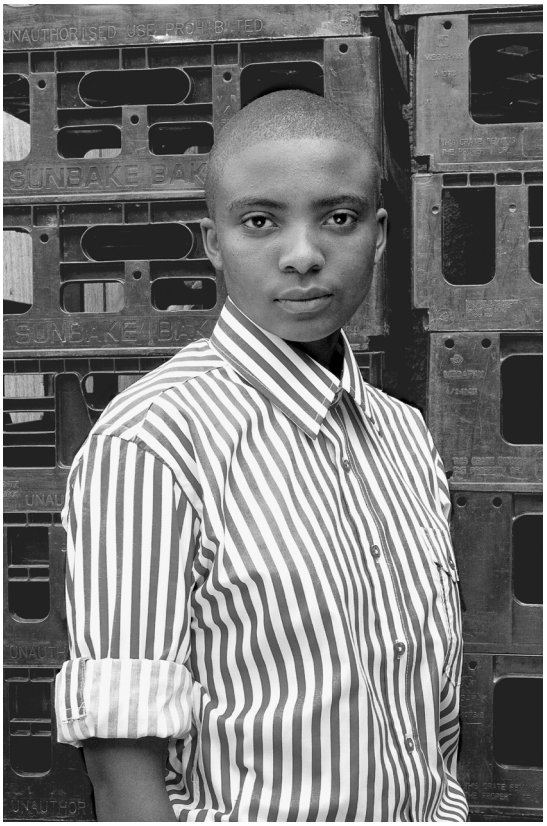
Installationsbild från utställningen *Zanele Muholi Hasselblad Award 2026* på Hasselblad Center
Foto: Cecilia Sandblom

Utställningen på Hasselblad Center

Utställningen på Hasselblad Center visar fotografier från sex centrala serier i Zanele Muholis konstnärskap. Här finns bland annat *Only Half the Picture* från början av 2000-talet, det pågående porträttprojektet *Faces and Phases* och självporträttserien *Somnyama Ngonyama (Hail the Dark Lioness)*.

Muholis fotografier kretsar kring frågor om identitet, synlighet och representation. I flera av serierna skildrar hen svarta lesbiska, trans- och queera personer och synliggör erfarenheter av diskriminering och våld, men också närhet, kärlek, stolthet och gemenskap.

Genom sina bilder skapar Muholi ett visuellt arkiv över människor och berättelser som länge varit underrepresenterade i historieskrivningen. Fotografiet blir ett sätt att dokumentera och bevara, och ett verktyg för att ta plats, göra motstånd och själv bestämma hur man vill bli sedd.

Lerato Dumse, *KwaThema Springs, Johannesburg*, 2010
© Zanele Muholi

Faces and Phases

Ett porträtt är en bild av en person. Hur personen poserar, klär sig, möter kameran och placeras i bilden påverkar hur vi tolkar porträttet.

Porträttet har en viktig plats i Zanele Muholis konstnärskap. I serien *Faces and Phases*, som startade 2006 och nu har pågått i 20 år, porträtterar Muholi svarta lesbiska, trans- och queera personer. Bilderna bygger på förtroende och långvariga relationer och lyfter fram värdighet, integritet och rätten att själv bestämma hur man vill bli sedd. Muholi beskriver inte personerna hen fotograferar som subjekt, utan som medskapare och samarbetspartners. Det betonar att de som står framför kameran också har en aktiv roll i hur de blir avbildade.

Flera personer återkommer i serien och fotograferas vid olika tillfällen. På så sätt blir förändringar över tid och olika faser i deras liv synliga. Serien kan därför ses som ett levande arkiv över människor, relationer och erfarenheter.

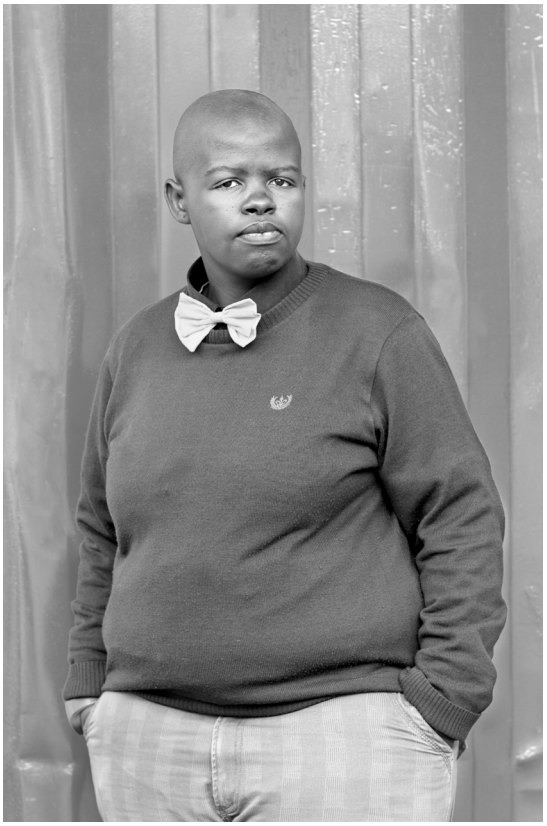
Fundera

→ Vad i bilden påverkar hur ni uppfattar personen: blick, pose, kläder eller miljö?

→ Vilken roll tycker ni att samtycke ska ha inom fotografi? När är det viktigt att personen som fotograferas har sagt ja?

→ Hur kan en person eller grupp bli ensidigt representerad i bilder?

→ Hur tror ni att relationen mellan fotografen och den fotograferade påverkar bilden?

Lungile Cleo Dladla, KwaThema Community Hall, Springs, Johannesburg, 2011
© Zanele Muholi

Övning: Porträtt på egna villkor

Arbeta två och två och skapa ett porträtt av varandra. Den som blir fotograferad bestämmer själv hur hen vill framställas, till exempel pose, blick, bakgrund, utsnitt och avstånd till kameran. Fotografens uppgift är att lyssna och hjälpa till att förverkliga personens idé.

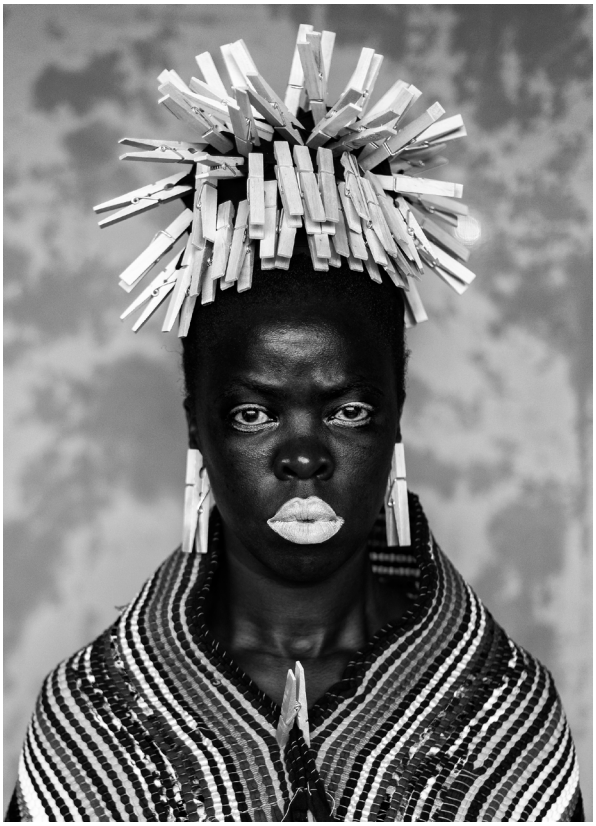
När båda har fotograferat och blivit fotograferade, jämför upplevelserna. Välj tillsammans ut 3 bilder vardera som ni tycker bäst representerar er själva.

Diskutera tillsammans

→ Hur kändes det att själv få bestämma över bilden?

→ Var det lätt eller svårt att förklara hur du ville bli fotograferad?

→ Känner du igen dig i porträttet?

Bester I, Mayotte, 2015
© Zanele Muholi

Somnyama Ngonyama

I serien *Somnyama Ngonyama* vänder Zanele Muholi kameran mot sig själv. De svartvita självporträtten är noggrant iscensatta och inspirerade av bland annat klassiskt porträttmåleri och etnografiska bildtraditioner.

Muholi arbetar med stark kontrast och använder vardagliga föremål på oväntade sätt. Buntband, plasthandskar, klädnypor och andra material blir till smycken, kronor och rekvisita. Föremålen kan se dekorativa ut, men bär ofta på historiska, sociala eller politiska betydelser. Genom självporträtten undersöker Muholi hur svarta kroppar historiskt har avbildats och tar kontroll över sin egen representation genom att utmana äldre bildtraditioner, stereotyper och koloniala föreställningar.

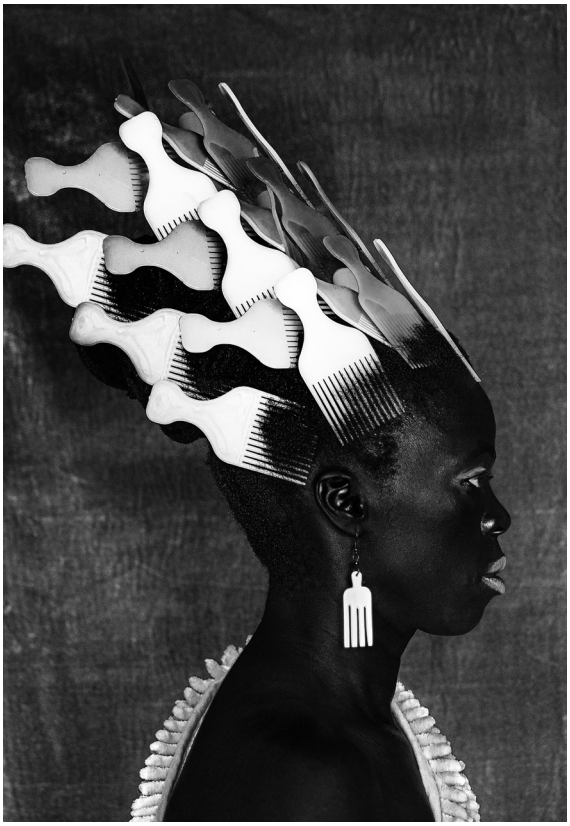
Fundera

→ Vad lägger ni först märke till i porträtten?

→ Vilka vardagliga föremål kan ni se och hur tolkar ni dessa?

→ Varför tror ni att Zanele Muholi väljer att fotografera sig själv?

→ Kan en selfie vara ett sätt att ta kontroll över hur andra ser på oss? Vad väljer vi att visa, och vad väljer vi att hålla utanför bilden?

Qiniso, *The Sails*, *Durban*, 2019
© Zanele Muholi

Övning: Vardagliga föremål får ny betydelse

Inspireras av Zanele Muholis serie *Somnyama Ngonyama*, där vardagliga föremål används på oväntade sätt i iscensatta självporträtt.

Välj ett enkelt föremål som finns nära till hands. Det kan till exempel vara ett köksredskap, en handduk, en sladd eller något annat vardagligt. Fundera på hur föremålet kan få en ny betydelse beroende på hur det används, placeras eller kombineras med kroppen.

Skapa sedan ett iscensatt självporträtt. Använd gärna självutlösaren på din kamera eller mobiltelefon och experimentera med pose, blick, ljus, kameravinkel och bakgrund.

Fundera efteråt: Vad var svårt med att både vara fotograf och stå framför kameran? Hur förändrades föremålets betydelse i bilden? Vad ville du uttrycka?

Visa gärna upp era färdiga fotografier för varandra och diskutera vilka olika tolkningar som uppstår.

Katlego Mashiloane and Nosipho Lavuta, Ext. 2, Lakeside, Johannesburg, 2007
© Zanele Muholi

Tidslinje och arkiv

I utställningen finns en tidslinje över viktiga händelser i utvecklingen av HBTQIA+-personers rättigheter i Sverige och Sydafrika. Den visar hur lagar och rättigheter har förändrats över tid, men också att människors vardag och attityder i samhället inte alltid förändras lika snabbt.

I Sverige avkriminaliserades samkönade sexuella relationer 1944. Först 1979 togs homosexualitet bort ur den svenska sjukdomsklassificeringen.

I Sydafrika styrdes människors liv under apartheid av lagar som bland annat reglerade relationer mellan människor av olika hudfärg och samkönade relationer. Efter det första demokratiska valet 1994 antogs en ny konstitution som förbjöd diskriminering på grund av sexuell läggning.

Trots att lagarna har förändrats har många HBTQIA+-personer fortsatt att möta diskriminering, hot och våld. Skillnaden mellan vilka rättigheter man har enligt lagen och hur livet faktiskt ser ut är en viktig del av Zanele Muholis konstnärskap.

Begrepp

HBTQIA+: Ett samlingsbegrepp för homosexuella, bisexuella, transpersoner, queera, intersexpersoner och asexuella. Plustecknet står för andra identiteter och sexuella läggningar som inte ryms i bokstäverna.

Svenska sjukdomsklassificeringen: Ett system som används inom sjukvården för att beskriva och klassificera olika sjukdomar och diagnoser.

Apartheid: Ett system av lagar i Sydafrika som mellan 1948 och 1994 delade upp människor efter hudfärg och gav olika grupper olika rättigheter. Systemet styrde bland annat var människor fick bo, arbeta, gå i skola och vilka de fick ha relationer med.

Katlego Mashiloane and Nosipho Lavuta, Ext. 2, Lakeside, Johannesburg, 2007
© Zanele Muholi

Tidslinje och arkiv (forts.)

Fundera

→ Vilka händelser i tidslinjen lägger ni särskilt märke till? Är det något som förvånar er eller som ni trodde hade hänt tidigare eller senare?

→ Finns det skillnad mellan att ha rättigheter enligt lagen och att faktiskt känna sig trygg, accepterad och jämlikt behandlad?

→ Hur kan konst och fotografi användas för att synliggöra sådant som lagar och statistik inte berättar om människors liv?

Miss D'vine I, 2007
© Zanele Muholi

Övning: Arkiv

I vitrinerna i mitten av utställningen finns material som speglar viktiga händelser både i Sydafrikas politiska utveckling och i Zanele Muholis liv och arbete. Fotografier, dokument och annat material kan tillsammans berätta något om en tid, en person och ett samhälle.

Ett arkiv är en plats där material samlas in och bevaras för framtiden. Det kan bestå av fotografier, brev, dokument, filmer, föremål och andra spår av människors liv. Men vilka berättelser som finns bevarade i arkiv är inte självklart. Vissa personer och grupper har fått större plats i de etablerade och offentliga arkiven, medan andra har varit underrepresenterade eller helt uteslutits.

I Zanele Muholis konstnärskap är arkivet en viktig idé. Genom att fotografera människor, dokumentera erfarenheter och bevara berättelser skapar Muholi ett visuellt arkiv över liv som annars riskerar att hamna utanför den etablerade historieskrivningen.

Tänk att du ska skapa ett litet arkiv över ditt eget liv eller din egen tid. Välj tre saker, till exempel fotografier, föremål, texter eller minnen som du skulle vilja bevara för framtiden. Vad skulle de kunna berätta om dig eller om samhället vi lever i idag?

Om det finns möjlighet, skapa och arrangera egna vitriner, med hjälp av skåp eller kartonglådor, där ni omsorgsfullt placerar era valda föremål. Presentera gärna era arkiv för varandra, eller samla arkiven och låt dem tillsammans skapa en större utställning i klassrummet.

En samtalsguide för dig som besöker *Zanele Muholi Hasselblad Award 2026*

Nedan är exempel på en rad frågor som du som lärare kan använda dig av för att hjälpa din klass att sätta ord på det de ser. Genom att klä den visuella upplevelsen i ord blir det lättare för gruppen att förstå det de ser och hur det påverkar dem. Du behöver inte använda alla rubriker och inte heller alla frågor under respektive rubrik utan kan välja att fokusera på en särskild aspekt av analysen när ni tittar på ett av verken i utställningen.

Med utgångspunkt från verket

Börja med att titta på bilden en stund.

→ Fråga din grupp vad i verket som fångar deras uppmärksamhet och varför.

→ Be gruppen beskriva verkets olika delar.

→ Be gruppen gissa hur verket är gjort.

→ Kan de se några referenser i bilden till exempelvis historiska berättelser, religion, olika kulturer, musik, filmer eller böcker?

→ Vad tror de att verket skildrar?

Med utgångspunkt från dig själv

Titta på bilden en stund.

→ Fråga gruppen om verket eller något i verket påminner dem om något de har sett tidigare.

→ Fråga gruppen om verket framkallar några känslor, associationer eller minnen hos dem.

→ Fråga om det finns det något i verket som verkar konstigt för dem och varför.

Med utgångspunkt i utställningen

Titta på bilden en stund.

→ Ägna därefter några minuter åt att titta på utställningsrummet och de andra verken.

→ Fråga hur verken upplevs tillsammans.

→ Fråga gruppen om verket får dem att tänka på några historiska eller aktuella händelser eller diskussioner som tagits upp i nyhetsmedia.

→ Fråga om de kan komma på några platser utöver konstscenen där det skulle vara relevant att verket visas.

Anteckningar

© Hasselbladstiftelsen 2026